

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, після проведення дослідницької роботи стала зрозумілішою ситуація у сфері бренд-менеджменту компанії. Особливістю став розгляд компанії не тільки з точки зору дій, які в ній відбуваються, а й процесів, які приводять до успішної реалізації місії бренду, які є критичними, ключовими факторами успіху. В подальшому планується впровадити згадану методику в практику діяльності ВАТ "Галнафтогаз" для покращення ефективності управління брендом "ОККО".

Література

1. Малинка О. Я. Измерение капитала бренда на базе "ДНК"-подхода к построению бренда / О. Я. Малинка, А. О. Устенко // Маркетинг и реклама. – 2009. – №4 (152). – С.62 – 67.
2. Малинка О. Я. Измерение капитала бренда на базе "ДНК"-подхода к построению бренда / О. Я. Малинка, А. О. Устенко // Маркетинг и реклама. – 2009. – №5 (153). – С.44 – 48.
3. Устенко А. О. Метод критичних факторів успіху (КФУ) для розвитку систем управлінської інформації / А. О.Устенко // Науковий Вісник ІФНТУНГ. – 2004. – № 1 (7). – С. 67 – 73.
4. Aaker D. A. Managing Brand Equity. Capitalizing on the Value of a Brand Name / Aaker D. A. – The Free Press: New York, London, Toronto, Sydney, 1991. – 299 p.
5. Keller K. L. Branding and Brand Equity / Keller K. L. – Marketing Science Institute: Cambridge, Massachusetts, 2002. – 86 p.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАФТОПРОДУКТАМИ В УКРАЇНІ

Галюк І. Б.

Розглянуто показники роботи нафтопереробного комплексу України. Визначено основні проблеми, які стримують активізацію процесу нафтопродуктозабезпечення вітчизняного ринку та знижують експортну спроможність українських нафтопереробних заводів у реалізації продуктів високої якості.

***Ключові слова.** Процес нафтопереробки, нафтова галузь, енергоресурси, нафтопродукти.*

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Проблема дефіциту енергоресурсів набирає загальносвітових масштабів, на фоні чого виникають завдання ефективного їх використання. Водночас, ріст комфорту життєдіяльності для сучасного населення веде до зростання вимог останніх до якості енергоресурсів. Таким чином, питання, які вимагають негайного вирішення – це питання задоволення існуючих потреб в енергоресурсах при забезпеченні відповідної їхньої якості.

Стабільність використання нафтопродуктів для задоволення потреб промисловості, сільського господарства та населення призводить до необхідності вдосконалення процесу забезпечення їх у необхідній кількості. Вирішити ці питання можна за рахунок власних нафтопереробних заводів (НПЗ), однак ряд проблем стримують даний процес в Україні.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Питання ефективного використання існуючих енергоресурсів широко розглянуто в працях українських науковців Власюка О.С., Прейгера Д.К., Сухіна Є.І., Яценка Ю.П., Сухорукова А.І., Суходолі О.М., Микитенко В.В., та інших. Зокрема, аналізом процесів нафтопродуктозабезпечення займаються В.Г.Бурлака, О.Б.Брагінський та інші.

Мета. Питання підвищення рівня енергетичної безпеки України змушує вивчати і аналізувати всі можливі напрямки забезпечення енергоефективного використання власних та імпортованих ресурсів.

Нафтогазовий сектор виступає одним із основних досліджуваних об'єктів. За результатами вивчення основних проблем нафтогазового комплексу України американськими вченими Едвардом Чау та Джонатаном Елкіндом, сьогодняшня ситуація в енергетичному секторі України є загрозливою як для самої держави, так і для країн-сусідів [1]. Це є наслідком ряду проблем, які мають місце в нафтопереробній галузі України.

Ідентифікація існуючих проблем на ринку нафти і нафтопродуктів дозволить визначити основні напрямки їх вирішення, що, в свою чергу, забезпечить збільшення можливостей нафтопродуктозабезпечення України, підвищить рівень якості кінцевої продукції вітчизняних НПЗ, змінить структуру імпорту та експорту нафтопродуктів, підвищить рівень енергетичної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Розвинені країни світу використовують власні нафтопереробні системи як основу забезпечення високоякісними паливно-мастильними матеріалами. Це стосується країн, які мають власний видобуток нафти (США, Венесуела). Країни Західної Європи мають невеликий обсяг власного видобутку нафти – близько 4% світового нафтовидобутку. Однак, потужності нафтопереробки представлені в цих країнах широко – понад 30%. Цікавий досвід демонструє Японія, яка видобуває менше 1 млн.т нафти в рік, а потужності НПЗ в цій країні оцінюються на рівні 300 млн.т в рік (більше 7% потужностей НПЗ всього світу) [2].

Країни, що розвиваються мають достатній власний нафтовидобуток, однак система переробки нафти не налагоджена. Тому сира нафта експортується в інші країни. НПЗ працюють у 90 країнах світу [2].

Таким чином, видобуток нафти зосереджений здебільшого в країнах, що розвиваються. Переробка нафти відбувається в основному в економічно розвинених державах.

В Україні основними районами видобутку нафти є Східний, Західний і Південний райони. Діючими є 123 родовища, які відносяться до розряду дрібних. До категорії середніх родовищ зараховано Бугравське (Сумська область) та Глинське-Розбишевське (Полтавська область) родовища. Найбільш

високий показник видобутку демонструють Анастасьєвське (19,9% видобутку України), Коржевське (9,6%), Бегреватське (8,7%), Долинське (7,2%), Талалаєвське (7,1) родовища. Перспективні ресурси нафти становлять 146,7 млн.т, а прогнозні – 712,8 млн.т. Однак, в Західному регіоні 20,2 млн.т нафти зосереджені на глибині 4-5 км, а в Східному регіоні майже половина запасів розташована на глибині 3-4 км. На шельфі Чорного моря видобуток нафти також ускладнюється геологічними умовами [3]. Дана ситуація пояснює, чому показники власного видобутку нафти в нашій державі є незначними.

Ситуація в Україні демонструє наявність системи шести нафтопереробних підприємств, які переробляють власну та імпортовану нафту. Власний нафтовидобуток забезпечує 10-12% загальної потреби. Більше 85% в обсягах нафтопереробки посідає російська сировина, залежність від якої на сьогоднішній день є критичною [4].

Потужність вітчизняних НПЗ є досить високою – понад 51 млн.т. в рік. Однак завантаження підприємств становить в середньому 21 % (табл.1) [5; 6].

Експерти відзначають, що, з огляду на значний ступінь залежності вітчизняних НПЗ від російської нафти, рівень як енергетичної, так і загалом національної безпеки послаблюється. Однак, він визначається не лише часткою імпорту енергоносіїв, але й ефективністю їх використання. Власне в даній сфері проблеми дійсно існують.

Таблиця 1

Показники використання проектної потужності вітчизняних НПЗ

Підприємство	Проект на потужність, млн. т	Використання проектної потужності, млн. т			Використання проектної потужності, %		
		2007 рік	2008 рік	2009 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік
АТ «Укртатнафта»	18,62	5,6	2,7	3,2	30,1	14,5	17,2
АТ «Херсоннафтопереробка»	7,09	Не працює			Не працює		
АТ «Одеський НПЗ»	2,8	0,008	2,04	2,05	0,3	72,9	73,2
АТ «НПК «Галичина»»	3,22	0,65	0,56	0,42	20,1	17,3	13,04
АТ«Нафтохімік Прикарпаття»	2,6	0,86	0,32	0,16	33,2	12,2	6,15
АТ «Лінос»	15,98	5,64	4,06	4,95	35,3	25,4	30,98
Разом	51,31	12,75	9,68	10,78	25,9	18,9	21,01

Структура вітчизняного виробництва нафтопродуктів демонструє значну частку мазуту (27%), який в основній своїй масі йде на експорт - 2,7 млн.т. (табл. 2; 3) [5; 7]. Це майже 74% від загального обсягу експорту нафтопродуктів, який становить 3,65 млн.т. Натомість частка бензину в загальній структурі українського експорту є незначною. В 2008 році обсяг експорту бензину склав 0,24 млн.т, що становить 6,6% загального обсягу експорту нафтопродуктів [5].

Таблиця 2

Структура виробництва нафтопродуктів вітчизняними НПЗ за період 2005-2009 р.р.

Нафтопродукти	2005 рік		2006 рік		2007 рік		2008 рік		2009 р.
	тис.т	%	тис.т	%	тис.т	%	тис.т	%	тис.т
Бензин	460 9,1	28,8	3925,9	32,1	3919,9	34,3	3218,4	36,5	3376,1
Дизельне паливо	552 7,2	34,6	4516,1	36,8	4230,7	37,0	3216,1	36,5	3451,3
Мазут	585 3,9	36,6	3814,8	31,1	3285,9	28,7	2386,2	27,0	2527,9
Всього	159 90,2	100	12256,8	100	11436,6	100	8820,7	100	9355,3

Таблиця 3

Структура імпорту та експорту нафти і нафтопродуктів в Україні, млн. т

Нафта і нафтопродукти	Імпорт	Експорт			
	2008 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік
Нафта, всього	6,4	-	-	-	0,008
Нафтопродукти, всього	6,4	6,88			3,66
<i>Бензин</i>	2,2	1,09	0,5	-	0,24
<i>Дизельне паливо</i>	3,2	0,55	-	-	0,72
<i>Мазут</i>	0,96	5,24	3,2	2,8	2,7

Така ситуація є наслідком технологічної відсталості виробничої бази українських НПЗ. Існуючі техніка і технології не дозволяють забезпечити вищий рівень переробки нафти. Глибина переробки нафти на вітчизняних підприємствах становить сьогодні в середньому 70%. Тільки на Одеському НПЗ, реконструкція якого триває, глибина переробки нафти становить 78%. Для порівняння, в США та Канаді цей показник сягає 96%, в європейських країнах – 83-88%, в Японії – 81%. На рівні з Україною стоїть Росія, глибина переробки нафти в якій забезпечується 71% [5; 8].

В Україні немає в достатній кількості представлено необхідних установок вісбрекінгу і коксування, які дозволяють переробляти мазут. Натомість, мазут експортується в західні держави (Великобританію, Кіпр, Латвію, Румунію, Італію та ін.), де з важких залишків вилучають легкі фракції моторного палива.

Через нестачу необхідного обладнання по переробці нафти в структурі імпорту частки нафти і нафтопродуктів є практично рівними. Світовий досвід демонструє переважання в структурі імпорту частки сирової нафти, яка проходить переробку на НПЗ держави-імпортера (табл.4; рис.1, 2) [5].

Таблиця 4

Структура імпорту та експорту нафти і нафтопродуктів в Україні та окремих державах світу за 2008 рік, млн. т

Країна	Імпорт			Експорт		
	Нафта	Нафто-продукти	Частка нафто-продуктів в загальному	Нафта	Нафто-продукти	Частка нафто-продуктів в загальному

			обсязі імпорту, %			обсязі експорту, %
Світ цілому	1983,6	717,0	26,5	1983,6	717,0	26,5
Україна	6,4	6,4	50,0	0,008	3,65	99,8
США	501,6	170,3	25,3	6,1	63,0	91,2
Європа	542,2	146,5	21,3	29,1	94,4	76,4
Колишній СРСР	0,1	6,3	98,4	316,7	94,4	23,0
Китай	163,2	39,9	19,6	3,6	15,6	81,3
Японія	205,1	43,7	17,6	-	11,5	100

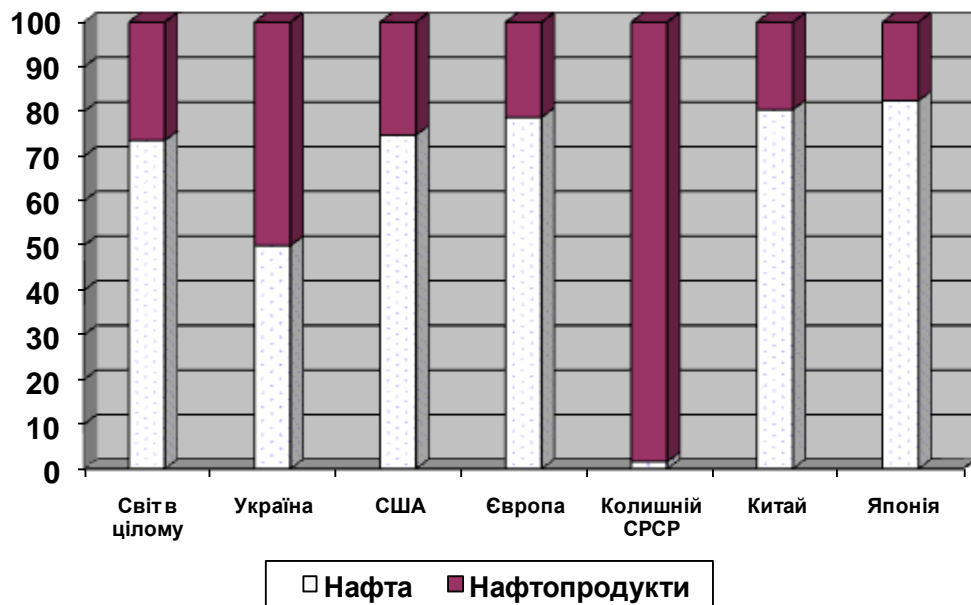

Рис. 1 Структура імпорту нафти і нафтопродуктів в Україні та окремих державах світу за 2008 рік, %

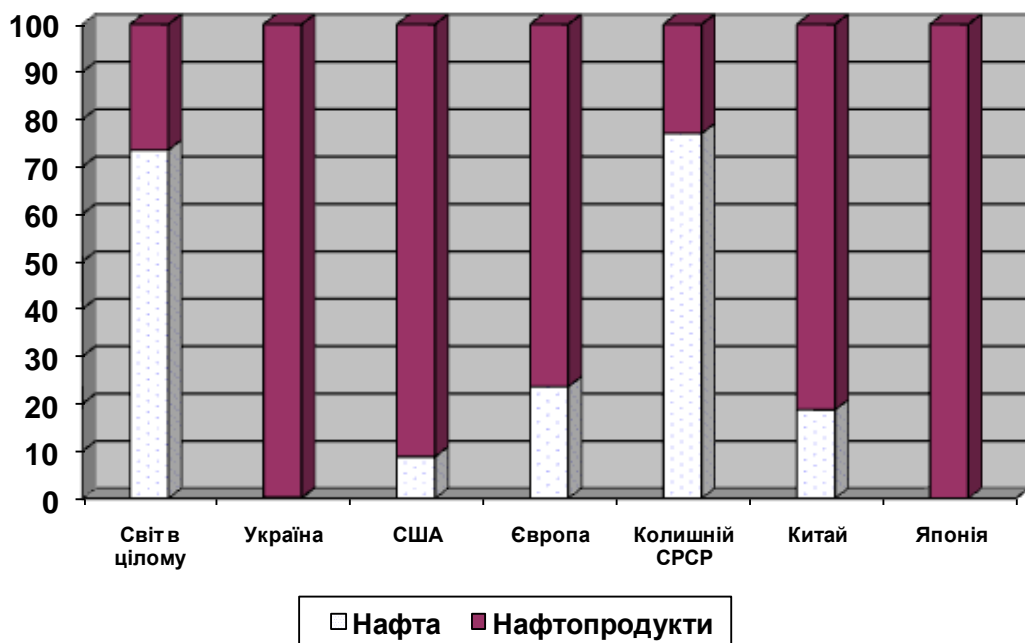

Рис. 2 Структура експорту нафти і нафтопродуктів в Україні та окремих державах світу за 2008 рік, %

Технологічна відсталість українських НПЗ призводить до колосальних втрат: по-перше, внаслідок різниці цін на експортований мазут та нафтопродукти вищої якості; по-друге, різниці цін на імпортовані нафту на нафтопродукти.

Слід відзначити, що сучасні стандарти виробництва нафтопродуктів, зокрема бензинів, в Україні не відповідають європейським нормам. Це, в свою чергу, ускладнює запланований перехід на новий стандарт якості моторних палив Євро 4, який має відбутись з 1 січня 2011 року. На сьогоднішній день українська продукція характеризується підвищеним вмістом сірки, ароматики, бензолу, свинцю та інших речовин (табл.5) [7]. Аналіз якості виготовленого бензину підприємством АТ «Укртатнафта» показав значне перевищення норм по рівню вмісту сірки згідно існуючих стандартів. При цьому використовувалась азербайджанська нафта, характеристики якої дозволяють отримувати бензин високої якості [6].

Таблиця 5

Показники бензинів згідно стандарту ГОСТ 4063-2001 та ГОСТ (ЄВРО)

Показники	Граничні значення згідно ГОСТ 4063-2001			Граничні значення згідно ГОСТ (ЄВРО)		
	А-92-ЄВРО	А-95-ЄВРО	А-96-ЄВРО	А-92-ЄВРО	А-95-ЄВРО	А-96-ЄВРО
Свинець, мг/куб.дм	13	13	13	5	5	5
Сірка, мг/кг вид I	50	50	50	10	10	10
вид II	100*	100*	100*	50	50	50
Ароматичні вуглеводні, %	53	53	53	35	35	35
Бензол, %	5,0	5,0	5,0	1,0	1,0	1,0

*значення показника було чинне до 31.12.2007р.

Низькоякісну продукцію не потребують сусідні держави. Вітчизняний споживач також надає перевагу імпортним нафтопродуктам. Адже сучасні автомобілі потребують якісного пального для забезпечення тривалості їхньої експлуатації.

Українські НПЗ переробляють нафту вітчизняну, російську та казахську. Характеристики сировини різних постачальників відрізняються між собою. Російська нафта містить високу частку сірки, що потребує додаткових витрат на її переробку. За розрахунками фахівців, на виробництво 1т бензину необхідно 5т нафти, причому чим більший вміст домішок, тим більшою є питома вага сировини в кінцевому продукті [2].

Використання сучасних вискоєфективних каталізаторів, розчинників, емульгаторів, добавок тощо дозволяє покращити якість вихідного продукту та підвищити техніко-економічні показники виробництва загалом. В Україні

процеси переробки нафти, які сприяють підвищенню якості нафтопродуктів, представлені обмежено (табл.6) [9].

Таблиця 6

Рівень застосування процесів переробки нафти, які підвищують якість нафтопродуктів, в Україні, США та Західній Європі, %

Процеси	Україна	США	Західна Європа
Гідроочистка	17,0	61,0	43,0
Каталітичний риформінг	12,0	21,7	14,3
Ізомеризація	-	3,1	2,8
Всього	29,0	85,8	60,1

Модернізація вітчизняних НПЗ дозволила б підвищити якість продукції, змінити структуру імпорту та експорту України, забезпечити внутрішнього споживача та отримувати доходи від реалізації продукції на експорт.

Однак, експерти стверджують, що за наявної ситуації лише два НПЗ зможуть забезпечити цей перехід на новий стандарт якості моторних палив Євро 4 – Лисичанський та Одеський НПЗ, які на сьогоднішній день виробляють нафтопродукти за стандартом Євро 4 (Лисичанський НПЗ) та Євро 3 (Одеський НПЗ) [3]. Саме на цих підприємствах спостерігалось вкладання капіталу в модернізацію. Так, у 2009 році «ТНК-ВР» інвестувала 64 млн.дол. для забезпечення бізнес-процесів, які включають всі етапи від переробки до роздрібної продажі нафтопродуктів. Більшу частину цих коштів отримав Лисичанський НПЗ для реконструкції та модернізації виробничої бази. За попередніми оцінками, для забезпечення відповідного рівня якості бензину необхідно ще 80-90 млн.дол інвестицій [6].

Протягом 2005-2008 р.р. на Одеському НПЗ було здійснено капітальний ремонт загальною вартістю 100 млн.дол., в 2009 році сума інвестицій в розвиток склала близько 13 млн.дол.[6].

Слід відмітити, що Кременчуцький НПЗ також почав демонструвати позитивну динаміку роботи. Обсяги переробки нафти збільшились в 2009 році на 17,7%, а глибина переробки нафти склала більше 80% [8]. Це рекордний показник на сьогоднішній день. Для збезпечення відповідного рівня якості бензину Кременчуцький НПЗ потребує близько 80 млн.дол.[6].

Самими відсталими на сьогоднішній день є Надвірнянський («Нафтохімік Прикарпаття») та Дрогобицький НПЗ («Галичина»), які можуть працювати виключно на переробку української нафти. Рівень завантаженості цих підприємств вкрай низький: Надвірнянський НПЗ – 5,9%, Дрогобицький НПЗ – 16,2%. За оцінками експертів, реконструкція і модернізація цих підприємств обійдеться дорожче, ніж їхня ринкова вартість [6]. Тому «Нафтохімік Прикарпаття» та «Галичина», скоріш за все, будуть закриті.

За такої ситуації процес управління нафтопереробкою та нафтопродуктозабезпеченням в Україні потребує вдосконалення.

Невисокий рівень завантаження вітчизняних НПЗ демонструє наявність потужностей по переробці, які можна завантажувати нафтою з інших джерел.

Такий сценарій роботи передбачено Постановою КМУ «Програма диверсифікації джерел постачання нафти в Україну на період до 2015 року» №1572 від 08.11.2006р. Однак, реальних зрушень в процесі збільшення кількості постачальників нафти ще немає. За період семи місяців 2009 року «частка Росії в структурі імпорту нафти склала 99%» [4].

Можливим є також варіант активізації власного видобутку нафти. За оцінками експертів, «успішне розблокування «складних» ресурсів» можливе, однак ці процеси «потребують новітніх методів видобутку» [10]. На думку Патріка Ван Даеле, голови компанії «Шелл» в Україні, який вивчає ситуацію ринку нафти і нафтопродуктів в нашій державі, «введення таких складних родовищ в експлуатацію вимагатиме інтегрованого вирішення комплексних технічних завдань, значного і стабільного інвестування протягом багатьох років, передових технологічних досягнень та кваліфікованих кадрів» [10].

Висновки. Таким чином, розв'язання проблем, які мають місце на українському ринку нафти і нафтопродуктів потребує комплексного підходу до модернізації матеріальної бази нафтопереробної галузі та реформування системи управління розвитком нафтопереробного сектору.

Нагальним до вирішення є формування програми створення на базі українських НПЗ сучасних комплексів глибокої переробки нафти, що дозволить змінити структуру виробництва нафтопродуктів в сторону підвищення якості вихідного результату. Контролюючим органом виконання цих програм повинна бути держава. Тому реалізація програми повинна носити національний характер.

Питання модернізації виробничої бази вітчизняних НПЗ повинно бути національним пріоритетом, реалізація якого дозволить підвищити рівень енергетичної незалежності України.

Література

1. The Washington Quarterly, January 2009.
2. Особливості галузевої організації міжгалузевих комплексів. Паливно-енергетичний комплекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.lnu.com.ua>.
3. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку: Національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2008 році / С.Ф. Єрмолов, В.М. Геєць, Ю.П. Яценко, В.В. Григоровський, В.Е. Лір та ін. – К., НАЕР, 2009. – 93 с.
4. Диверсифікація поставок нафти до України: актуальність, проблеми, шляхи їх вирішення // Національна безпека і оборона. – 2009. - №6.- с.26-33.
5. Бурлака Г. Стратегия нефтепродуктообеспечения как составляющая энергетической безопасности Украины / Г. Бурлака // Зеркало недели. –2009.- № 16.
6. Куюн С. «Еврочемпионат» для украинской нефтепереработки / Куюн С. // Зеркало недели –2010.- № 2.
7. Бурлака Г. Євростандарти і проблеми нафтопереробки в Україні / Бурлака Г. // Дзеркало тижня. – 2007. - № 45.

8. Власюк О.С. Конкурентоспроможність енергетики: стан, проблеми, перспективи / Власюк О.С., Прейгер Д.К. // Стратегічна панорама. – 2009. – №2. – С.26-35.

9. Основні проблеми українського ринку нафти і нафтопродуктів. Пропозиції щодо їх подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.vuzlib.net>.

10. Ван Даеле П. Інвестиційний клімат у нафтогазовій галузі України: пропозиції з покращення / Ван Даеле П. // Національна безпека і оборона. – 2009. - №6. - с.40-41.